

Іванова А. М.

аспірант кафедри податків
та фіскальної політики

*Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Складна політична та соціально-економічна ситуація в Україні свідчить про необхідність здійснення децентралізації бюджетних повноважень з метою налагодження інтересів територіальних громад та держави. Виходячи із досвіду високорозвинених країн, саме децентралізація забезпечує високий рівень акумулювання фінансових ресурсів та ефективного використання бюджетних коштів на усіх рівнях влади. Однак, децентралізація приховує в собі і багато загроз, без урахування яких можна отримати негативні наслідки для економіки країни.

Позитивні аспекти децентралізації ще у середині ХХ ст. виявив американський економіст Ч. Тібо, який стверджував, що виключно за умов фіскальної самостійності місцевих органів влади публічні видатки будуть відповідати індивідуальним уподобанням споживачів відповідно до їхніх потреб [1, с. 79–96], тобто здійснення видатків буде максимально ефективним.

Створення умов для розвитку фінансової самостійності місцевої влади, чіткий розподіл повноважень між центром та адміністративно-територіальними одиницями є основою запровадження децентралізації бюджетних повноважень, головна мета якої полягає у передачі управлінських повноважень ближче до людей – споживачів суспільних послуг. Отже, логічним є перехід від моделі централізації бюджетних повноважень до моделі децентралізації, тобто розподілу функцій між органами державної влади та органами місцевого самоврядування з метою ефективного використання бюджетних ресурсів.

Вагомий вклад у дослідження децентралізації здійснив англійський економіст В. Оутса [2, с. 1120–1149], який вивів теорему бюджетної децентралізації. Суть теореми проявляється в тому, що у випадку, коли децентралізація не впливає на обсяг витрат, то децентралізовано прийняте рішення щодо забезпечення місцевих суспільних благ має бути ефективнішим від централізованого, але рівним йому з точки зору результативності. Іншими словами, при децентралізації варто співставляти суспільні видатки і переваги від надання благ на локальному рівні.

Подібні погляди мав і Р. Масгрейв, який на прикладі надання послуг із забезпечення дорожніх шляхів проводить розподіл владних повноважень за рівнями таким чином: розмір видатків на утримання усіх автодоріг всередині країни встановлюється на державному рівні; при цьому, державні органи влади відповідають за утримання доріг національного значення, регіональні – за дороги всередині регіону, а місцеві органи влади – за розвиток місцевих дорожніх шляхів [3, с. 628–526]. Тому, на думку вченого, бюджетна децентралізація зумовлює ефективне розміщення ресурсів.

Досліджував бюджетну децентралізацію і Дж. Б'юкенен [4, с. 10], який у 1980 році розробив гіпотезу «Левіафана», в якій розглядає бюджетну децентралізацію як стримуючий фактор максимізації доходів уряду. Разом з тим вчений припускає, що бюджетна децентралізація може сприяти уникненню надлишкової пропозиції суспільних послуг, і, відповідно, зменшенню загального рівня державних витрат.

Отже, можна зазначити, що основними положеннями теорій даних науковців являється бюджетна децентралізація, наявність різних рівнів бюджетної системи, існування автономних джерел надходжень, право самостійно розпоряджатися бюджетними коштами, забезпечення виконання делегованих повноважень відповідними джерелами доходів. Виконання цих принципів дозволить дещо спростити процес досягнення самодостатності кожного рівня бюджетної системи за рахунок оптимізації трансфертних платежів та зменшення їх обсягів.

Однак, децентралізація бюджетних повноважень має як позитивні так і негативні аспекти. На думку І. Гоптарьової децентралізація створює основу для майбутніх конфліктів між різними рівнями влади [5]. Д. Веймер та Е. Вайнінг вважають, що децентралізація становить перешкоду на шляху реалізації тієї або іншої політики, яку проводить центральний уряд [6, с. 220–221]. Аналізуючи праці науковців стосовно ризиків впровадження децентралізації, можна їх згрупувати наступним чином:

1. Децентралізація може посилити міжрегіональні диспропорції, оскільки більш багаті регіони зможуть задовольнити більше суспільних та комунальних потреб населення, в той час як бідні регіони не зможуть у повному обсязі задовольнити потреби жителів своєї місцевості.

2. За умов децентралізації існує збільшення імовірності того, що виконання делегованих державних функцій може стати менш скоординованим як по горизонталі, так і по вертикалі.

3. Низький рівень свідомості, культури та обізнаності членів громадянського суспільства управління може спричинити неефективне витрачання коштів місцевих бюджетів та корупцію на нижчому рівні влади, що матиме вкрай негативні наслідки для розвитку не лише територіальної одиниці, але й держави загалом.

4. Однією із загроз децентралізації є неконтрольоване здійснення місцевими органами влади запозичень, особливо іноземних, що може погіршити макроекономічне становище всієї країни.

5. Ще однією загрозою децентралізації є здійснення видатків місцевою владою на соціальні програми, нехтуючи капітальними видатками з метою збільшення свого електорату.

6. В умовах децентралізації ускладнюється процес узгодження потреб адміністративно-територіальних одиниць із макроекономічними цілями розвитку держави.

7. Децентралізація ускладнює прийняття рішень макроекономічного характеру, особливо, якщо ці рішення спрямовані на підвищення податків та скорочення соціальних програм.

Відтак, враховуючи переваги та недоліки децентралізації варто зазначити, що, проводячи дану політику, потрібно чітко розмежувати повноваження центру та місцевих органів влади на регіональному рівні та окреслити шляхи взаємодії між ними. Це дозволить уникнути багато непорозумінь у майбутньому та досягти скоординованих дій у разі виникнення економічної кризи.

Література:

1. Tiebout C. An Economic Theory of Fiscal Decentralization / C. Tiebout // NBER, Public Finances, Needs, Sources and Utilization. – Princeton (Univ.Press), 1961.
2. Oats W. An Essay on Fiscal Federalism / W. Oats // Journal of Economic Literature. – 1999. – Vol. 37.
3. Masgrave R.A. The Theory of Public Finance / R.A. Masgrave. – McGraw-Hill Book Company, Inc. – 1959.
4. Buchanan J. Federalism and fiscal equality / J. Buchanan // American economic Review. – Vol. 40. – № 4 – 587 p.
5. Гоптарева И. Федерализм как политико – правовой и социальный способ управления конфликтами и как средство их перманентного разрешения // Credo, 1998. – № 6. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/108/23> (дата звернення 22.03.2016 р.). – Назва з екрана.
6. Веймер Д.Л. Аналіз політики. Концепції і практика [Текст] / Д.Л. Веймер, Е.Р. Вайнінг ; пер. з англ. І. Дзюб, А. Олійник ; ред. пер. К.О. Кілієвич. – К. : Основи, 1998. – 655 с.